

ARTIKELEN

Reclasseren wereldwijd, een impressie

Maaïke de Boois & Jacqueline Bosker*

1. Inleiding

Van 16 tot en met 18 april werd de zesde editie van het tweejaarlijkse wereldcongres over reclassering gehouden in Den Haag, genaamd 6th World Congress on Probation and Parole. De toevoeging van het woord ‘parole’ (reclasseringstoezicht bij voorwaardelijke invrijheidstelling) is nieuw, ingegeven door het feit dat het congres alle reclasseringsactiviteiten betreft, waaronder reclasseren tijdens voorwaardelijke invrijheidstelling. In sommige landen is deze taak apart georganiseerd onder de noemer ‘parole’. Het congres trok een grote en diverse groep van 475 deelnemers uit 61 landen. Het thema was ‘The future of probation’, onderscheiden in de perspectieven *society*, *system* en *practice*. Deze perspectieven werden belicht door middel van keynotes, presentaties, wetenschappelijke posters en een breed scala aan ronde tafels waarbij experts korte introducties gaven, gevolgd door diepgaande discussies en internationale uitwisseling. Creativiteit werd gestimuleerd in zowel het hoofdprogramma als de deelsessies, met het doel om alle deelnemers te betrekken en actief bij te laten dragen aan de ontwikkeling van reclasseren wereldwijd, wat resulteerde in een ‘inclusief’ congres.

De diversiteit binnen de wereldwijde reclasseringsgemeenschap is opmerkelijk. In Nederland, waar we vorig jaar het 200-jarig bestaan van reclassering vierden, staat de discipline stevig verankerd met ongeveer 2500 professionals, terwijl reclassering in Namibië nog in de kinderschoenen staat. In Uganda bestaat de beroepsgroep uit slechts acht personen, en op St. Helena uit één enkele reclasseringswerker. Deze verschillen illustreren de uiteenlopende uitdagingen die de deelnemers probeerden te overbruggen tijdens het congres, om wereldwijde kwesties en ontwikkelingen in reclasseren te bespreken vanuit zowel een mondiaal als een lokaal perspectief. Ondanks deze diversiteit was er opvallende consensus onder de deelnemers over de essentie van reclassering binnen de maatschappij, de strafrechtsketen en als vakgebied.

In dit artikel geven we een impressie van de kennis en ervaringen die zijn uitgewisseld gedurende het congres. We hebben dat gedaan op grond van de keynote presentaties en sessies die we hebben bijgewoond (zie bronvermeldingen). Het is dus niet een volledig verslag van het congres, maar het geeft wel een goede indruk van de ontwikkelingen en thema’s die tijdens het congres zijn besproken. We doen dit aan de hand van de drie perspectieven die centraal stonden – wat zijn de belang-

* Maaïke de Boois is bestuurssecretaris van de drie reclasseringsorganisaties in Nederland. Dr Jacqueline Bosker is lector Werken in Justitieel Kader bij Hogeschool Utrecht en lid van de redactie van PROCES.

rijkste uitdagingen in *society*, *system* en *practice* voor de reclassering nu en in de toekomst? – en gaan vervolgens in op twee thema's die relatief veel aandacht kregen, namelijk professionaliteit en technologie. We verwijzen daarbij steeds naar de lezingen en sessies waarin de verschillende thema's aan de orde kwamen.

2. Society

De sociale, culturele, politieke en historische context van een samenleving kan van invloed zijn op de wijze waarop wordt omgegaan met straffen en reclasseren. Tijdens het congres bleek een opvallende eensgezindheid over de maatschappelijke opdracht van reclassering: het faciliteren van de re-integratie en rehabilitatie van mensen die veroordeeld zijn voor een delict en het bijdragen aan de veiligheid en het herstel van de samenleving. Tijdens haar keynote op de openingsdag benadrukte de anglicaanse priester, theoloog, schrijver en kunstenaar Mpho Tutu-van Furth de kracht van het Ubuntu-principe,¹ en haar verbondenheid met het reclasseringsgedachtegoed. Ze sprak over rechtvaardigheid, zingeving, verzoening en diversiteit, en hoe reclassering kan bijdragen aan het herstellen van de samenleving na een delict. Ze verwoordde dat een delict slachtoffer, dader en samenleving beschadigt: 'injuring one, is injuring all'. Ze vroeg aandacht voor herstel naast de bestaande strafrechtelijke procedures, die geen substantiële verandering teweegbrengen voor degenen die zijn geraakt door een delict. Tutu-van Furth benadrukte de menselijkheid binnen het reclasseringswerk: 'A person is a person through another person. My humanity is intertwined with yours; to dehumanize you is to dehumanize myself.'

Ook was er mondiaal veel overeenstemming wat betreft de kernwaarden van reclasseren, zoals integriteit, eerlijkheid, betrouwbaarheid, professionaliteit en respect voor menselijke waardigheid. De sterke maatschappelijke en democratische functie van reclassering kwam duidelijk naar voren vanaf de eerste dag van het congres.² Deelnemers deelden ook de afhankelijkheid van reclassering van maatschappelijk en politiek draagvlak. Tendensen in de samenleving zijn voelbaar in de reclassering, dat geldt zowel voor landen met een lange geschiedenis in reclassering als voor landen waar reclassering recentelijk onderdeel is geworden van de strafrechtsketen. Het hebben, ontwikkelen en behouden van maatschappelijk draagvlak blijkt in veel landen een actuele uitdaging voor reclasseringsorganisaties te zijn.

Verschillen werden zichtbaar in de wijze waarop reclassering is verbonden met het sociaal netwerk en de gemeenschap. In veel westerse landen is reclassering voornamelijk een individuele aangelegenheid en ligt de nadruk op de reclassent, terwijl in oosterse en zuidelijke landen de connectie en het herstel met de gemeenschap een

1 Ubuntu is een filosofische stroming uit het zuiden van Afrika die zich richt op medemenselijkheid. De stroming inspireerde ook aartsbisschop Desmond Tutu (de vader van Mpho Tutu-van Furth) in hoge mate in zijn werk.

2 Doordat reclassering in alle fasen van het strafrecht betrokken is, draagt de aanwezigheid van een goed functionerende reclassering in een land bij aan gelijkwaardigheid voor verdachten en gedetineerden.

meer prominente rol spelen binnen reclasseren, bijvoorbeeld door een sterke betrokkenheid van vrijwilligers of van de lokale gemeenschap.

3. System

De potentiële rol van de reclassering is mede afhankelijk van de positie die de reclassering inneemt in de strafrechtssystemen (system). Ook over de relatie tussen reclassering en de strafrechtssystemen bestaat mondiale overeenstemming. Clement Okech³ formuleerde dit treffend: 'Probation is the human face of justice.' De drie kernfuncties van reclassering wereldwijd zijn adviseren, toezicht houden en het bieden van alternatieven voor detentie. Okech belichtte de ontwikkeling van reclassering in Kenia, diep geworteld in de koloniale geschiedenis en geëvolueerd over zes decennia van democratische groei sinds de onafhankelijkheid in 1963. De doelen bij aanvang waren de vermindering van de overbevolking in gevangenissen, het humaniseren van het strafbeleid en het aanpakken van delinquent gedrag. Volgens Okech kan Kenia nu als platform dienen voor de uitbreiding van reclasseringssystemen in Afrika, waarbij een diepgaand begrip van de specifieke nationale contexten essentieel is. Kennis van niet-vrijheidsbenemende maatregelen en ondersteunende wetgeving is cruciaal voor de opbouw van reclassering in andere Afrikaanse landen. Okech benadrukte dat reclassering gemeenschapscorrecties belichaamt en het potentieel heeft om de rechtstoepassing te transformeren, met een dubbele focus op rehabilitatie en publieke veiligheid. Reclassering vereist juridische ondersteuning en aandacht voor het welzijn van de reclasseringwerkers. Het is diep geworteld in de gemeenschap en functioneert als een aparte discipline binnen het strafrechtssysteem. Hoewel reclassering in Afrika nog onderbelicht is, lichtte Okech toe dat er wel degelijk veel dienstverlening aan de gemeenschap en andere niet-vrijheidsbenemende maatregelen zijn. Zoals door Okech en anderen tijdens het congres benadrukt, wordt reclassering vaak gezien als een alternatief voor gevangenisstraf en als oplossing voor overbevolkte gevangenissen.

De verdere ontwikkeling van reclassering wereldwijd, benoemd als 'capacity building', kwam veelvuldig aan bod tijdens het congres. Onder capaciteitsopbouw wordt verstaan: de opbouw van reclassering als volwaardig onderdeel van de strafrechtssystemen binnen landen. Het gaat dan ook niet alleen om het oprichten en uitbouwen van reclassering als organisatie, maar ook om het verkrijgen van maatschappelijke en politieke acceptatie van reclassering. De vraag hoe capaciteitsopbouw kan plaatsvinden in gebieden zonder bestaande reclasseringsorganisaties, was het onderwerp van de presentatie van Tigges en Pitts.⁴ Uit hun onderzoek⁵ blijkt dat capaciteitsopbouw sterk afhankelijk is van de justitiële en (nationale en lokale) so-

3 Clement Okech is adviseur Reclasseren en strafrecht, en voormalig plaatsvervangend directeur Reclassering en nazorg in Kenia.

4 S. Pitts (VK) en L. Tigges (Nederland), Deelsessie: Learning from European experience - Building Probation Capacity and Impact at a Global Level.

5 Zie S. Pitts & L. Tigges, *Building probation capacity: What works? Learning from the European experience of probation service development in the 21st century*, 2023, www.nhc.nl/assets/uploads/2024/04/Main-Report-Annexes_v26022024.pdf.

ciale contexten. Ze ontdekten belangwekkende verschillen in de benadering van straffen, het evenwicht tussen toezicht en rehabilitatie, en de beschikbare middelen voor reclassering. Deze bevindingen werden tijdens het congres herkend en besproken, waarbij verschillende deelnemers benadrukten dat capaciteitsopbouw niet het kopiëren maar het *aanpassen* van reclasseringspraktijken aan de lokale situatie is. Zo werd er doorgesproken hoe een land met een jonge reclassering gebruik kon maken van de kennis van landen met een lange traditie in reclasseren. Dit gebeurt niet door simpelweg bestaande praktijken na te bootsen, maar door deze te integreren in de eigen juridische en maatschappelijke contexten.

De sessie benadrukte de groei van reclasseringsdiensten, mede door standaardisatie, financiering, bilaterale en multilaterale samenwerking, en kennisuitwisseling. Om de wereldwijde ontwikkeling van reclassering te ondersteunen presenteerden Tigges en Pitts vijf strategische benaderingen:

- 1 het opzetten van regionale netwerken en het bevorderen van samenwerking en leren binnen een wereldwijd reclasseringsnetwerk;
- 2 het herzien van bestaande aanbevelingen en richtlijnen voor reclassering, met aandacht voor alle relevante domeinen; denk hierbij aan de algemeen aanvaarde normen van de Raad van Europa en de Verenigde Naties (VN), in het bijzonder de Probation Rules en de Tokyo Rules;
- 3 zorgen dat budgetten van de VN en donoren direct gericht zijn op de ontwikkeling van reclassering;
- 4 het versterken van de beschikbaarheid van data voor beleidsvorming en praktijkverbetering;
- 5 het stimuleren van onderzoek en evaluatie om de impact en ontwikkeling van gemeenschapsgericht werk te documenteren.

4. Practice

Onder de noemer ‘practice’ stonden de perspectieven van reclasseringswerkers en reclassenten centraal. Op het gebied van de uitvoering van reclasseringswerk bestaat ook veel overeenstemming. Wereldwijd wordt reclassering gepositioneerd als een professioneel vakgebied, gekenmerkt door een afgebakend kennisdomein dat de basis vormt voor de beroepsuitoefening.⁶ Daarnaast is er sprake van een zekere mate van certificering en licentie om de titel ‘reclasseringswerker’ te mogen voeren. Er bestaat een ethische code of beroepscode, en er zijn kwaliteitssystemen of monitoringssystemen die toezien op de juiste uitvoering van het beroep. Permanente educatievereisten zijn gebruikelijk. Voor een duurzame toekomst en verdere ontwikkeling van het beroep is het noodzakelijk om praktijknormen vast te stellen en te implementeren, waarbij professionele organisaties het vehikel zijn.⁷

Ook over de inhoud van het reclasseringswerk is wereldwijd veel overeenstemming: het draait om de balans tussen begeleiding richting een delictvrij leven, verminderen van risico’s en controle op de opgelegde sanctie en voorwaarden. Dit

6 W. Burrell (VS), Deelsessie: Probation and parole; Occupation or Profession?

7 Idem.

wordt vormgegeven in advies- of voorlichtingsrapporten, toeleiding naar passende zorg en alternatieve sancties, zoals werkstraf en toezicht. Tijdens het congres was er aandacht voor kwesties die verdieping behoeven binnen het afgebakende en geïdentificeerde professionele domein, zoals het omgaan met trauma's van reclassenten binnen reclasseringstoezicht⁸ en werkzame interventies bij verharde reclassenten.⁹ De mate waarin er binnen reclassering aandacht is voor slachtoffers verschilt sterk, van geen aandacht tot slachtofferzorg als een integraal onderdeel van de reclassering, zoals in België (zie Bellens en Dominicus in dit themanummer).

In een gezamenlijke keynote presenteerde Ioan Durnescu¹⁰ en Faye Taxman¹¹ het binnenkort te verschijnen *Routledge Handbook on Global Community Corrections*. Op grond van de beschrijvingen van het reclasseringswerk in twintig landen gingen zij in op overeenkomsten, verschillen en actuele ontwikkelingen in het reclasseringswerk wereldwijd (zie Durnescu en Taxman in dit themanummer). Ondanks dat reclasseringsbemoeyenis wereldwijd vaker voorkomt dan detentie, is de beschikbare kennis over de resultaten van reclasseren beperkt. Een veelgebruikte maatstaf voor succes in de Verenigde Staten is de mate waarin een reclassent zich houdt aan de bijzondere voorwaarden, maar Taxman benoemt dat te veel nadruk daarop ten koste kan gaan van begeleiden en werken aan gedragsverandering. Bovendien kan het schenden van bijzondere voorwaarden niet altijd als bewijs worden gezien dat het reclasseringstraject is mislukt, vooral niet als er, zoals in de VS, gemiddeld zeventien bijzondere voorwaarden worden opgelegd. Het afbreken van reclasseringstrajecten leidt dan veelal tot nieuwe detentie-instroom. In een dergelijke praktijk krijgt de reclassering weinig ruimte om de hiervoor beschreven doelen te realiseren.

Durnescu en Taxman beschrijven als opvallende ontwikkelingen onder meer de toenemende nadruk op 'public protection' oftewel maatschappelijke veiligheid binnen reclassering, meer samenwerking met een breed scala aan partners, de ontwikkeling en implementatie van nieuwe methoden, en de grotere rol van technologie in het handelingsrepertoire van reclasseringswerkers, zoals elektronische monitoring en drugs- en alcoholmeters.

Wereldwijd wordt veel gewerkt met het Risk-Needs-Responsivity-model (kortweg het RNR-model), het Good Lives-model en modellen voor casemanagement.¹² In de uitvoering van het reclasseringswerk is er veel aandacht voor de werkalliantie, de risicotaxatie, het inzetten van interventies gericht op criminogene factoren en het stimuleren van naleving van voorwaarden.

- 8 N. Kimberly-Staeheli en J. Arvidson (VS), Deelsessie: TIDES – Merging Trauma informed care and resilience in probation supervision.
- 9 R. van Uden en I. Zielman (Nederland), Deelsessie: Hardened clients in probation. Met verharde reclassenten worden reclassenten bedoeld die een gevaarsrisico vormen voor reclasseringswerkers.
- 10 Ioan Durnescu is professor aan de faculteit Sociology and Social Work van de Universiteit van Boekarest (Roemenië).
- 11 Faye Taxman is professor aan de School of Policy and Government van de George Mason Universiteit in Virginia (VS).
- 12 Voor een toelichting over deze modellen zie J. Bosker, 'Beïnvloeden van afbouw van delictgedrag: RNR-model, Good Lives Model en effectieve interventies', in J. Bosker & A. Menger (red.), *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk*, SWP 2024, p. 86-100.

5. Professionaliteit

Uit het voorgaande blijkt al dat reclassering een sterke beroepsidentiteit heeft en dat het beroep formeel erkend moet zijn. Men is het erover eens dat kennisontwikkeling noodzakelijk is voor reclasseren. Een combinatie van kennis uit onderzoek over *desistance*,¹³ het RNR-model en het Good Lives-model lijkt daarin de rode draad tijdens het congres.

In de dagelijkse uitvoering van reclassering blijken de verschillen wereldwijd echter immens te zijn. Zo heeft het Verenigd Koninkrijk een periode van privatisering van reclassering doorgemaakt, die inmiddels is teruggedraaid omdat het geen succes bleek. Deze ontwikkeling resulteerde in uitstroom van ervaren personeel, hoge *caseloads* (rond de 50) en een hoge werkdruk. Op de Filipijnen heeft een reclasseringswerker zelfs een *caseload* van 800 reclassenten, waardoor ze maandelijks groepsbijeenkomsten houdt en haar kinderen de verslagen schrijven.

Tijdens het congres was er specifiek aandacht voor veerkracht en de noodzaak van reflectie als onderdeel van reclasseren.¹⁴ Voldoende ondersteuning voor reclasseringswerkers is belangrijk om goed werk te kunnen blijven leveren. Om te beginnen werken reclasseringswerkers veelal in zaken waarbij ernstige feiten zijn gepleegd. Daarnaast kunnen reclasseringswerkers zelf te maken krijgen met agressie door reclassenten, moeizaam contact met reclassenten of hooggespannen verwachtingen vanuit de samenleving. Er zijn grote verschillen in hoe ondersteuning is georganiseerd. In verschillende Afrikaanse landen is er aandacht voor fysieke weerbaarheidstraining voor reclasseringswerkers, die vaak jong en vrouwelijk zijn. Sommige politici daar willen zelfs uniformen invoeren om de reclasseringswerkers meer gezag te geven. In Litouwen zijn veerkracht en reflectie als vanzelfsprekend geïntegreerd in de werkcultuur, terwijl dit in landen als Italië en Frankrijk niet gebruikelijk is en reclasseringswerkers veelal zelf ondersteuning moeten regelen en betalen.

In veel landen is er sprake van een personeelstekort, wat leidt tot toenemende druk op ervaren werkers, algemene onervarenheid en het vertrek van ervaren collega's. Het Japanse minicongres over de inzet van vrijwilligers, als onderdeel van het wereldcongres, kwam dan ook op een geschikt moment. In Japan zijn er vrijwillige reclasseringsambtenaren, genaamd Hogoshi, die de professionele reclasseringswerkers ondersteunen bij de rehabilitatie en re-integratie van reclassenten en het verminderen van het recidiverisico. Ook spelen zij een belangrijke rol bij het creëren van maatschappelijk draagvlak en begrip voor re-integratie en preventie in de lokale gemeenschap.¹⁵

De rol van vrijwilligers is ook in veel andere landen onmisbaar bij reclassering. Met het uitroepen van de Dag van de Vrijwilligers hoopt de Japanse reclassering op mondiale inzet van vrijwilligers, geïnspireerd door de Japanse werkwijze.

13 *Desistance* is het proces van stoppen met delictgedrag.

14 V. de Vogel, Deelsessie: Mind your mind? Mental resilience of Probation officers.

15 Deelsessie: The Second World Congress for Community Volunteers Supporting Offender Reintegration (2nd WCCV).

6. Technologische ontwikkelingen

Vershillende technologische ontwikkelingen hebben invloed op het werk van de reclassering (zie Van Buuren in dit themanummer). Een van de ontwikkelingen die eerder is genoemd, is de opkomst van kunstmatige intelligentie (AI) en technologie in de reclassering, wat ook ethische en privacyvraagstukken met zich meebrengt. Het gebruik van data om het werk beter in te vullen, roept vragen op over de wereldwijde incompatibiliteit van data, aangezien data in elk land op een andere manier worden verzameld. Desalniettemin is het technisch mogelijk om lokale data uit risicotaxatie-instrumenten te combineren met andere lokaal verzamelde data, zoals gegevens van drugs- of alcoholmeters of van elektronische monitoring.¹⁶ Tijdens het congres werden enkele voorbeelden van technologische toepassingen gepresenteerd. Zo is er in Georgië een elektronische reclasseringszuil ontwikkeld waar reclassenten zich kunnen aanmelden voor reclasseringsdiensten of boetes kunnen betalen. Deze zuil staat in het gemeentehuis en is zo goed toegankelijk. Dit systeem van zuilen wordt door het hele land geïmplementeerd. Reclassenten hoeven hierdoor niet meer naar reclasseringskantoren te gaan, wat meer anonimiteit en een betere toegankelijkheid zou bieden. Blijkbaar nemen de zuilen diverse administratieve taken over van reclasseringswerkers, waardoor ze meer tijd overhouden voor echt contact met reclassenten.¹⁷

In Zuid-Korea heeft het Electronic Monitoring-team (EM-team) zelfs opsporingsbevoegdheid. Zodra een reclassent een geboden gebied verlaat of een verboden gebied betreedt, gaan er alarmen af en wordt de locatie van de reclassent geïdentificeerd met behulp van publieke camera's. Het EM-team springt dan in een daarvoor bestemde auto om de reclassent snel aan te houden. In Zuid-Korea heeft de publieke veiligheid voorrang op de privacy van de reclassent, wat schetst dat er mondiaal grote verschillen zijn in het recht op privacy voor reclassenten.¹⁸

Een andere technologische ontwikkeling is het uitvoeren van reclassering op afstand. In verschillende landen heeft de coronapandemie geleid tot een toename van online werken met reclassenten. Zo heeft Finland bijvoorbeeld een online programma voor daders met een gokverslaving, gebaseerd op een Zweeds voorbeeld. Gokproblemen krijgen vaak weinig aandacht, terwijl een dergelijk probleem wel een criminogene factor kan zijn. Dit programma omvat zelfstudie en telefonisch contact met een professional, die ook de online activiteiten van de reclassent kan volgen.¹⁹

16 Keynote Durnescu en Taxman.

17 L. Kheladze & I. Nachkebia (Georgië), Deelsessie: Georgia's Crime Prevention and Probation System: Innovative approaches in Rehabilitation and Technologies.

18 H. S. Lee (Republiek Korea), Deelsessie: Development of the Korean Electronic Monitoring.

19 K. Lind en K-M. Salohalla (Finland), Deelsessie: Supporting Criminal Justice Clients with Problem Gambling.

7. Slot

Er liggen voldoende uitdagingen in het verschieft voor de wereldwijde reclassering, waar de reclasseringsgemeenschap voor toegerust is. Niet alleen steunt ze op een lange historische basis, maar ze heeft ook het lerend vermogen dankzij de kennis-uitwisseling tussen nieuwe en oude reclasseringspraktijken, en het mondiale reclasseringsnetwerk dat na zes wereldcongressen stevig staat. Diverse organisaties, waaronder de Confederation of European Probation, American Probation and Parole Association en Penal Reform International, spelen hierbij een belangrijke rol. De uitkomst van het congres over de 'future of probation and parole' was dan ook hoopvol. Over de bedoeling en de basis van reclasseren zijn we het wereldwijd goeddeels eens. Daarin is de reclasseringsgemeenschap behoorlijk eensgezind. Toch blijven er door de specifieke lokale uitvoering van het reclasseringswerk én de zich steeds ontwikkelende kennis over effectieve praktijken nog voldoende reden tot uitwisseling en stof voor discussie voor de reclasseringsgemeenschap.

En zoals Phillips hoop in zijn presentatie verwoordde: 'Hoop is niet hetzelfde als optimisme. Optimisme is verwachten dat het lukt. Hoop is het waard vinden om het te proberen.'²⁰ We kunnen de reclassering hoopvol houden/maken voor reclassenten, professionals en burgers door reclassenten te betrekken bij de uitvoering van het werk en door hun te vragen wat ze uit het reclasseringstraject willen halen, door reclassenten als mens te zien, door relaties op te bouwen, door risico's te durven nemen, door personeel zorg, steun en tijd te geven en door structurele en culturele barrières te overbruggen. Wij hopen dat dit wereldcongres de deelnemers van over de hele wereld heeft geïnspireerd om hier in hun land vorm aan te geven.

20 J. Phillips (VK), Deelsessie: Hoping for a better future: how can probation foster hope with people on probation?